

KRZYSZTOF SZEWIOR¹Uniwersytet Warszawski
ORCID: 0000-0003-2455-553X

DOI : 10.14746/rie.2024.18.23

Europejski Obszar Edukacji – przesłanki powstania i konteksty funkcjonowania

Wstęp

Kolejne rocznice istnienia UE stanowią okazję do oceny jej przekształceń strukturalnych i rozwoju instytucjonalnego. Analizowany Europejski Obszar Edukacji (European Education Area, EEA) jest bodajże jednym z ostatnich wymagających „domknięcia” na poziomie unijnym. Stan ten nie tyle wynika z transformacyjnych zapóźnień, co z pierwotnego podziału kompetencji względem szkolnictwa pomiędzy państwami narodowymi a EWG/UE. Dziś to rozgraniczenie domen straciło na znaczeniu, zaś EEA jest dobrym przykładem ewolucji Unii w polityce edukacyjno-badawczej, motywowanej potrzebą scalania od środka krajowych systemów: kształcenia, badań i technologii, jak i rosnącą presją zewnętrzną ze strony USA, Chin i gospodarek uznawanych za najbardziej innowacyjne globalnie i regionalnie (np. Japonia, Korea Południowa, Singapur, Szwajcaria, Wielka Brytania, Izrael, Turcja (*GII*)).

Problematykę Europejskiego Obszaru Edukacji można rozpatrywać na szereg sposobów, choć dominującymi mogą być: podejście historyczne; perspektywa instytucjonalna; obszary działania, przy czym warto zaznaczyć, że mogą nimi być zarówno te wskazane przez UE jako kwestie główne (np. jakość nauczania, zasoby ludzkie, transformacje społeczne w nauczaniu i badaniach naukowych), jak też poziomy kształcenia formalnego z przypisanymi im kompetencjami. Celem publikacji jest pokazanie złożoności European Education Area będącego nadal na etapie tworzenia, acz w momencie bezpośrednio poprzedzającym rok 2025, zadeklarowany przez UE jako wieńczący jego utworzenie. Stąd pytania badawcze obliżowały do skupienia się na wykazaniu źródeł jego genezy, kierunku i specyfiki rozwoju oraz inicjowanych rozwiązań. Tekst prezentuje tezę, w myśl której Europejski Obszar Edukacji jest traktowany jako jeden z rynków wewnętrznych UE, a jego (u)tworzenie stanowi naturalne dopełnienie procesów dwojakiego rodzaju:

- integracyjnych, które należy rozumieć jako budowanie wspólnych struktur, uwspólnotowanie celów, pogłębianie interakcyjności państw–instytucji–rynków, jako rozwijanie instrumentów wsparcia i ewaluacji;
- społecznych, w myśl których poprzez edukację Unia zabezpiecza i rozwija społeczno-socjalne zdobycze Europy XIX i XX wieku (wolność, równość, solidaryzm, praca, ochrona socjalna), jak też czyni z nich atuty cywilizacyjne oraz czynniki rozwoju społeczno-gospodarczego i stabilizacji politycznej w wieku XXI.

¹ Artykuł udostępniany jest na licencji Creative Commons – CC-BY-SA 4.0 – uznanie autorstwa, użycie niekomercyjne, na tych samych warunkach.

W Europejskim Obszarze Edukacji szczególnie widoczne są aspekty: instytucjonalny oraz administracyjno-polityczny, a także teleologiczno-aksjologiczny sprowadzający się do popularyzacji standardów i wartości europejskich (społeczna gospodarka rynkowa, demokracja liberalna, otwarte społeczeństwo). Badacze problematyki europejskiej podkreślają, że europeizacja wyraża się również odgórnym wpływem UE na państwa narodowe, szczególnie na ich wewnętrzne struktury (systemy) oraz ich procesy i funkcje. Ustalenia te znajdują swe potwierdzenie względem edukacji, jednakże w różnym stopniu, tj. w mniejszym i zróżnicowanym zakresie widoczne jest oddziaływanie na porządki narodowych systemów edukacyjnych, natomiast w silniejszym na ich procesy i funkcje oraz na inicjatywy (trans)narodowe. To właśnie tutaj można dostrzec szczególnie intensywne unijne oddziaływanie za pomocą: standardów i dobrych praktyk, instrumentów wsparcia i nadzoru czy polityczno-środowiskowego dyskursu (Grosse, 2024; Zybala, 2018, s. 145–157; Rudnicki, 2015, s. 19–34).

Wskazana w celu badań *złożoność* European Education Area znajduje swoje odzwierciedlenie w poniższym zestawieniu, rozumianym jako konteksty EEA. Odzwierciedlają one w zasadzie dwa jego aspekty, tj. społeczno-polityczny oraz funkcjonalny rozwijane jednocześnie wewnątrz UE i jej państw członkowskich. Zatem przyjęto, iż można traktować...:

- 1) EEA w kontekście modeli politologicznych i polityk publicznych;
- 2) EEA jako odpowiedź na wyzwania globalne i regionalne;
- 3) EEA jako funkcja europejskiego modelu społecznego;
- 4) EEA jako proces przekształceń instytucjonalnych w nauce i kształceniu;
- 5) EEA jako forum realizacji skoordynowanej polityki edukacyjnej UE;
- 6) EEA jako promotor nowych modeli nauczania i uczenia się;
- 7) EEA jako wyraz europeizacji standardów edukacyjnych;
- 8) EEA jako przestrzeń europeizacji wyzwań i obszarów działania;
- 9) EEA jako wyraz oddziaływania zewnętrznego UE.

Poniższy tekst bazuje w dominującym stopniu na literaturze prymarnej w postaci: aktów prawnych, dokumentów i raportów UE, a także na materiale informacyjnym udostępnionym publicznie na platformach i portalach Komisji Europejskiej i Parlamentu Europejskiego. Trzecim źródłem literatury przedmiotu są zagraniczne i krajowe czasopisma oraz publikacje zwarte.

1. EEA w kontekście modeli politologicznych i polityk publicznych

EEA uosabia w zasadzie wszystkie kluczowe cechy polityki, które sprowadzają się do perswazji i manipulacji, przymusu i przemocy (pieniądze za reformy), do negocjacji i kompromisów (OMK), do kontroli i nadzoru – Europejski semestr (*European*) i w końcu do kooperacyjnej współpracy państw członkowskich i środowiskowych grup eksperckich. Widoczne są także: zorientowanie behawioralne czy funkcjonalne, gdzie EEA jest funkcją systemu społecznego, tzn. europejskiego ładu społecznego czy przeniesienia na poziom unijny dorobku i interesów państw narodowych (*Europa socjalna...*, 2011; *Europejski filar...*, 2024). UE przypisuje sobie funkcje polityki za-

rezerwowane dla podejścia post behawioralnego, szczególnie wówczas, gdy dąży do przewyciężenia społecznie determinowanych barier i ograniczeń w dostępie do dóbr, w tym do edukacji i poprzez kształcenie. Potrzeby te obrazuje unijna statystyka, wskazując na zależność pomiędzy biedą i bezrobociem czy społecznym wykluczeniem a ścieżką edukacyjną. W 2022 r. wskaźnik *of early leavers* dla UE wyniósł 9,6%, przy czym najwyższy pozostawał w Rumunii (15,6%), a najniższy w Chorwacji (2,3%), potwierdzając trwanie międzyregionalnego zróżnicowania. Dysproporcje istnieją również w społeczności niekorzystającej z edukacji i zatrudnienia – NEET. W tymże 2022 r. wskaźnik dla całej UE wyniósł 9,6%, aż 11 państw miało wynik gorszy niż średnia unijna (*Key...*, 2023, s. 17–19; *Key...*, 2024, s. 20²). Różnic w innych kategoriach było zdecydowanie więcej, np. w badaniach i innowacyjnym rozwoju, rynku pracy, kształceniu ustawicznym, jakości i warunkach życia. Ale ich wspólną cechą był schematyzm obrazujący: dysproporcje między regionami Europy, podział na część bogatą i biedniejszą, dystans kobiet do mężczyzn, stratyfikację społeczną i jej wpływ na zawodowy czy życiowy status (*Key...*, 2023, s. 33–50; *Key...*, 2024, s. 15–17; *Der neue Kosmos...*, 2024, s. 21–25)³.

Związek UE z polityką publiczną przy budowaniu EEA jest znany i uzasadniony, bowiem UE działa w przestrzeni publicznej i przy wykorzystaniu możliwości oferowanych przez polityki sektorowe na poziomie unijnym i państw członkowskich. Co o tym świadczy?:

- zorientowanie na bieżące oraz prognozowane potrzeby społeczne i gospodarcze (np. Wkład UE w milenijne cele rozwoju (MCR), program Horyzont Europa) (*Komunikat Komisji...*, 2005);
- zorientowanie na użytkowników i interesariuszy, czyniąc zadość partycypacyjnemu i konsumpcyjnemu modelowi społeczeństwa i gospodarki (Robbins, 2012);
- uchwalanie przepisów, kreowanie rozwiązań instytucjonalnych oraz ram działania i instrumentów finansowych.

Unia Europejska kreuje pola aktywności i mechanizmy oddziaływania uwzględniając aspekt systemowych transformacji (ład społeczny, przyroda, digitalizacja, innowacyjność, bezpieczeństwo). Nie można odmówić UE bazowania na (poznawczych) dowodach, ale szczególnie dobrze radzi ona sobie w dokumentowaniu uzasadnienia własnych intencji (np. w przeciwdziałaniu marginalizacji społecznej). Ma się także wrażenie, że wagę opinii doradczych i narodowych traktuje dość selektywnie (np. społeczne i ekonomiczne koszty zielonej transformacji, migracje zewnętrzne, import żywności). Względem inwestycji w szkolnictwo wyższe i B+R

² Młodzi ludzie (w wieku od 15 do 24 lat) są znacznie bardziej narażeni na niepewne zatrudnienie (praca w niepełnym wymiarze godzin, taka jak tymczasowa lub agencyjna, sezonowa lub dorywcza), niż osoby starsze. Podczas gdy młodzi ludzie stanowili 8,3% całkowitej liczby pracowników w UE w 2023 r., ich udział w pracy w niepełnym wymiarze godzin (15,6%) i zatrudnieniu tymczasowym (32,7%) był znacznie wyższy.

³ W UE najwyższą średnią długość życia w chwili urodzenia (dla obu płci łącznie) w 2022 r. odnotowano w Hiszpanii (83,2 roku). W 2023 r. osoby przedwcześnie kończące kształcenie i szkolenie w UE to częściej młodzi mężczyźni (11,3%) niż młode kobiety (7,7%). We Włoszech odsetek przedwcześnie kończących naukę i szkolenia młodych mężczyzn (13,1%) był o 5,5 punktu procentowego wyższy niż młodych kobiet (7,6%). Niemcy, Hiszpania, Finlandia, Łotwa i Malta również wykazały różnice w zależności od płci wynoszące ponad 4,0 punktu procentowe.

już dawno podnosi się kwestię zbiurokratyzowania i finansowania zgodnie z priorytetami i celami rozwojowymi UE. Horyzont Europa przez swe filary określa ramy oddziaływania poprzez doskonałość badawczą, konsorcjalność, misyjność, klastrowość (*Horyzont Europa*). Widać zorientowanie na rozwój zasobów (dóbr) i struktur transnarodowych, co ma zapewnić stabilność wewnętrzną i globalną konkurencyjność.

2. EEA jako odpowiedź na wyzwania globalne i regionalne

Działania UE odpowiadają procesom zachodzącym poza jej granicami, gdyż stara się ona sprostać zjawisku globalizacji i postępującej rywalizacji, stąd na znaczeniu zyskują atrybuty osadzone w nauce, współpracy i innowacyjności (*Strategic Agenda*). Wielkie strategie rozwojowe UE uwzględniały zagadnienia społeczne i rozwoju⁴, a szczególnie dużo jest ich w ostatnim okresie pod postacią unijnych Misji (*Horizon Europe*). Stosunkowo dobrze kojarzy się poziomy ONZ i państw narodowych, czemu dano wyraz w 2017 r. w Göteborgu (*Europejski filar*)⁵ i w celach milenijnych rozwoju zrównoważonego. Zresztą sam proces europeizacji jest przejawem ewolucji i widać to dobitnie w edukacji poprzez modernizację, standaryzację, jej ekspansję będące od kilku dekad istotnym fenomenem społecznym. Zaslugą UE jest to, że na wyzwania globalne odpowiedziała inwestycjami w edukację, badania, rozwój. Trudno kwestionować imponujący charakter i zakres tychże inicjatyw. A przecież początki było stosunkowo skromne, bowiem dekady wstecz EWG koncentrowała się na kształceniu zawodowym i jego skojarzeniu z rynkiem pracy⁶. Ale w międzyczasie perspektywę poznawczą i poziom wrażliwości przedstawicieli unijnych instytucji zmieniły prekarne położenie osób młodych, strukturalne niedopasowanie kwalifikacji absolwentów szkół do potrzeb środowiska pracy i życia, trwała deprywacja materialna (Hochberg, Wild, Bastiaens, 2019, s. 49–129). W ostatnim okresie do palących problemów dołączyły: masowa migracja, sztuczna inteligencja, tracenie konkurencyjnej pozycji międzynarodowej.

⁴ Strategia lizbońska planowała wykorzystać innowacyjność opartą na badaniach naukowych, głównie w nowoczesnych dziedzinach wiedzy. Na tej bazie zdefiniowano cele do 2010 r. obejmujące: inwestycje w badania i rozwój (R&D), zredukowanie biurokracji i barier w rozwoju przedsiębiorczości; poprawie zatrudnienia. Strategia zawierała cele szczegółowe w sferze społecznej i klimatycznej, a należały do nich: przygotowanie poprzez edukację do życia i pracy opartych na wiedzy, poprawa modelu i efektywności kształcenia, poprawa zatrudnienia i opieki społecznej. Zaangażowanie w sferze ochrony środowiska naturalnego miało się wyrażać m.in. poprzez edukację ekologiczną i transformację gospodarek (*Strategia*, 2008).

⁵ Na Szczycie Społecznym na rzecz Sprawiedliwego Zatrudnienia i Wzrostu Gospodarczego w Göteborgu w 2017 r. Parlament Europejski, Rada Unii Europejskiej i Komisja przyjęły proklamację w sprawie europejskiego filaru praw socjalnych. Filar ten pełni rolę ram odniesienia dla monitorowania efektywności działań państw członkowskich UE.

⁶ Jako przykłady inicjatyw można wskazać: Program Socjalny – 1974 r.; Jednolity Akt Europejski – 17.02.1986 r./01.07.1987 r.; Traktat o Unii Europejskiej – 1992 r./01.11.1993; Zielona Księga Europejskiej Polityki Społecznej – 17/11/1993 r.

3. EEA jako funkcja europejskiego modelu społecznego

W tym zakresie nie do przecenienia są dorobek i odpowiedzialność krajów unijnych, gdyż historycznie patrząc to one wypracowały wysokie standardy społeczne, wiążą je przepisy wewnętrzne i konstytucyjne zobowiązania dotyczące społecznej gospodarki rynkowej, demokratycznego państwa prawa, ochrony socjalnej obywateli (*Grundgesetz*). Dorobkiem prawnym Europy/UE są również: dokumenty założycielskie EWWIS, EWG, Karta Podstawowych Praw Społecznych Pracowników, traktat z Maastricht, są nimi także unijne: księgi, strategie czy Europejski filar praw socjalnych⁷. Te uwspólnotowione europejskie wartości i zasady społeczno-kulturowe stopniowo inkorporowano do systemu edukacji, a dziś skutecznie się je realizuje poprzez ekologizm, genderyzm, obywatelskość, tolerancję, demokrację (Szewior, 2022, s. 23–33). Nie powinniśmy zapominać, że europejskie welfare states zbudowały swoją pozycję nie tylko na ludzkiej pracy, ale i na nauce, na kształceniu specjalistycznym i silnych uniwersytetach. Dziś wiedza i nauka istotnie zyskują na znaczeniu, a uniwersytety – raczej europejskie niż unijne – nadal cieszą się zasłużoną estymą z przynależności do światowej czołówki (*Academic...*)⁸.

Działania UE w edukacji znajdują uzasadnienie w dysproporcjach rozwojowych jej krajów i regionów. Podejmowane inwestycje powinny pomóc wyjść z systemowych zapóźnień Europy Środkowej i ośrodków peryferyjnych w zarządzaniu instytucjami edukacyjno-badawczymi, w ich relacji z otoczeniem gospodarczym i finansowym dla pobudzania transferu i komercjalizacji wyników badań (Ditzel, 2023, s. 67–76). Można ufać, że budowanie powiązań o charakterze sieciowym w postaci uniwersytetów europejskich, wiążących chociażby kraje ze starej i nowej Unii, pomoże nie tylko słabszym ośrodkom akademickim zmienić ich pozycję, ale i długoterminową ścieżkę rozwoju. Warto o tym pamiętać w kontekście krytyki procedury monopolizacji i koncentracji środków na cele badawcze w rękach dominujących szkół wyższych cieszących się tytułem doskonałych w RFN czy badawczych w Polsce (Kanniainen, Pekkola, 2023, s. 1–14).

Unia działa poprzez Misje (*Rozporządzenie...*) oraz liczne programy/strumienie finansowania, czym dąży do łagodzenia szeregu bolączek, tj. do:

- poprawy stanu zdrowia i jakości życia obywateli;
- zminimalizowania w oświacie wpływu czynników selekcyjnych społeczno-kulturowej i materialnej natury poprzez wzmocnienie funkcji socjalnych i społecznych placówek edukacyjnych (np. praktyki antydyskryminacyjne, język inkluzyjny, programy mobilności, zaangażowanie NGO-sów);
- poprawy sytuacji materialnej ludzi poprzez kwalifikowane wykształcenie i zatrudnienie;

⁷ Szerzej: *Dokumenty źródłowe...*, s. 999.

⁸ Zestawienie listy szanghajskiej 2024 wskazuje na nieustanną dominację uniwersytetów anglosaskich w światowych rankingach, a także w Europie. Poza UE na kontynencie wyróżnia się tradycyjnie Szwajcaria. Natomiast wśród państw członkowskich UE prym wiodą: Francja, Dania, Niemcy, Holandia, Szwecja, Belgia i Finlandia. Mamy zatem do czynienia z potwierdzającą się dominacją państw tzw. starej Unii także w świecie akademickim oraz badawczym.

- poprawy wchodzenia osób młodych w zatrudnienie i stałe podnoszenie kwalifikacji zawodowych oraz kompetencji typowo społecznych;
- minimalizowania marginalizacji osób młodych i z migracyjnym backgroundem poprzez dedykowane programy edukacyjne, politykę wielojęzyczności;
- równości między płciami za pomocą gender mainstreamu w badaniach, dydaktyce i narracji publicznej;
- budowania przewagi konkurencyjnej na świecie poprzez ramowe finansowanie badań (*Horyzont Europa*) czy działania wspomagające, np. Plan odbudowy dla Europy (*Plan...*).

Społeczne oddziaływanie Unii poprzez Europejski Obszar Edukacji ucieleśnia się w mobilności, we wspólnych projektach badawczych, kooperacji i partnerstwach orientowanych na dobro lokalnych środowisk i rozwój ekosystemu wiedzy. Odrębnym aspektem oddziaływania UE pozostają: promowanie europejskich osiągnięć naukowych w świecie (*Europa und...*), starania bycia atrakcyjnym miejscem dla obcokrajowców do odbycia studiów czy prowadzenia badań. Eksport usług dydaktyczno-badawczych kontynentalnych uniwersytetów jest ważnym elementem polityki zewnętrznej oraz dyplomacji publicznej państw europejskich (np. Szwajcaria, Austria), jak również sposobem niesienia pomocy krajom rozwijającym się (*Internationale...*).

4. EEA jako proces przekształceń instytucjonalnych w nauce i kształceniu

Problematyka edukacyjna nie zajmuje przesadnie uwagi głównych decydentów i instytucji unijnych, aczkolwiek produkuje się bardzo dużo dokumentów i materiałów różnej przydatności. Wiele dzieje się na poziomie Parlamentu Europejskiego i Komisji Europejskiej w zakresie wypracowywania stanowisk, składania sprawozdań. Ale co jest tutaj kluczowe? EEA tworzy się jako rynek wewnętrzny UE, w zasadzie wg wypracowanego uprzednio schematu. Jego zadaniem powinno być wzmocnienie Unii, ma on być wyrazem europeizacji, tj. pogłębieniem współpracy, ujednoczeniem struktur (poziomów kształcenia), ma być przestrzenią zapewniającą swobodny przepływ osób, wiedzy/idei uchodzących za kolejną wolność UE. EEA ma być w pełni zintegrowany z innymi rynkami wewnętrznymi i w ten sposób potęgować efekt synergii głównie względem zatrudnienia i rynku pracy (Szewior, 2015, s. 415–431).

W Europejskim Obszarze Edukacji integruje się pięć szczebli szkolnictwa odnoszących się do: wczesnej edukacji i opieki nad dzieckiem; edukacji szkolnej, szkolnictwa wyższego; kształcenia i szkolenia zawodowego oraz do edukacji dorosłych. Równie ważne są tzw. kwestie główne, które należy traktować obszarowo, gdyż mają bezpośrednie przełożenie na model nauczania (poprawa jakości kształcenia i szkolenia; nauczyciele i trenerzy, kadra kierownicza; edukacja cyfrowa i ekologiczna, współpraca międzynarodowa). Należy też wskazać na narzędzia i instrumenty pomocne w administrowaniu instytucjami, na cykliczne europejskie semestry służące ewaluacji oraz zachowaniu względnej spójności działań, na inwestowanie w zasoby i narzędzia edukacyjne w postaci digitalnej (pozostałość po pandemii COVID-19). Unia kreuje środowiskowe grupy i platformy o funkcjach roboczych, doradczych i politycznych (*Working...*).

Działania Unii w sferze nauki i szkolnictwa wyższego obejmują kilka kluczowych struktur, a są nimi:

- Europejski Obszar Badawczy (ERA);
- Europejski Obszar Szkolnictwa Wyższego (EHEA);
- Europejskie Forum Strategii ds. Infrastruktur Badawczych (ESFRI);
- Europejskie Stowarzyszenie na rzecz Zapewnienia Jakości w Szkolnictwie Wyższym (ENQA) oraz
- międzynarodowe standardy i struktury *Open*.

Wspólnym celem ERA, EHEA i ESFRI jest tworzenie spójnego i jednolitego rynku badań, przepływu wiedzy, naukowców, studentów i technologii. Zacieśnienie relacji poprawia konkurencję, alokację zasobów, modernizuje infrastrukturę. ERA i ESFRI skupiają się na promocji B+R oraz na kooperacji i integrowaniu badań i instytucji naukowych. W oddziaływaniu ERA chodzi o stworzenie ram wsparcia dla urzeczywistniania strategii inteligentnej specjalizacji. Uczelnie orientują się na standardy uprawiania nauki i kształcenia (ENQA) oraz na integrowanie z celami rozwojowymi UE (polityka regionalna, innowacyjność, rozwój zrównoważony). Sławny już program Horyzont Europa imponuje swoim budżetem przekraczającym 95 mld euro (*Budżet...*)⁹ oraz głównymi filarami promocji: doskonałość naukowa, wiodąca rola przemysłu, wyzwania społeczne. Ich zadanie sprowadza się do zasilania badań naukowych, bazy, do zapewniania dostępu i do rozwijania nauki w otwartej przestrzeni, do integrowania społeczeństwa obywatelskiego oraz do pobudzania średniej i małej przedsiębiorczości. W tak szerokim podejściu do nauki i wiedzy UE widzi szansę na modelowanie wyzwań społecznych w kluczowych dla niej wymiarach. Znajduje to potwierdzenie w inicjatywach, chociażby NextGenerationEU wyznacza trzy punkty ciężkości dla Europy, są nimi: badania naukowe i innowacje, transformacje klimatyczna i cyfrowa oraz odporność systemowa (*NextGenerationEU; Recovery...*)¹⁰.

Wraz ze swą ewolucją rozwija i integruje kluczowe filary odpowiedzialne za szkolnictwo wyższe: EHEA (European Higher Education Area), za badania naukowe – ERA (European Research Area), infrastrukturę badawczą – ESFRI (European Strategy Forum on Research Infrastructures), system zapewnienia jakości – ENQA (European Association for Quality Assurance in Higher Education). Także i tutaj rozwój przebiega poprzez instytucjonalizację, włączenie interesariuszy i wzajemne się zasilanie. Jest to proces o charakterze rozwojowym i zbieżny z centralizacją UE. Kreowane w ten sposób instytucje urzeczywistniają unijne wartości i cele w ramach własnego modelu organizacyjnego, jak i zewnętrznego oddziaływania (rozwój zrównoważony, promocja kobiet, misyjność), tym samym stają się społecznie odpowiedzialnymi i antycypującymi liczne transformacje (*European Higher...; European Research...; European Strategy...; European Association...; Côme, 2022, s. 52–56; Szewior, 2021b, s. 207–223*).

⁹ Budżet programu Horyzont Europa na lata 2021–2027 wynosi 95,5 mld euro, jest to więcej o 30% względem swego poprzednika – programu Horyzont 2020.

¹⁰ Polski plan odbudowy i zwiększania odporności koncentruje się na sektory kultury i kreatywne, na działania proekologiczne i cyfrowe w sektorze kultury i kreatywnym (CCS), a także na pomoc podmiotom aktywnym w tych sektorach.

W osiągnięciu ambitnych i zintegrowanych celów pomocna ma być pluralizacja źródeł i zasobów wiedzy oraz edukacyjno-społecznych, ukrywających się pod Open: Science, Access, Data, Knowledge, Methodology, Education, Evaluation, Teaching, Innovation. Oddziaływanie w tym zakresie koncentruje się na wzmacnianiu i amorytyzacji procesów europeizacji oraz globalizacyjnych, na wypracowywaniu nowego podejścia do nauki i jej relacji wobec społeczeństwa i gospodarki. Open optymalizuje praktykę badawczą, poprawia jej efektywność, doskonali dydaktykę, a czasami ją ratuje, co zweryfikowała pandemia COVID-19. Tym samym pomaga kooperacji naukowej, poszerza dostęp do wiedzy i narzędzi dydaktyczno-badawczych. Finalnie, co jest ważne dla ładu społecznego i kondycji demokracji, Open chroni przed monopolizacją dominujących centrów naukowo-technologicznych oraz władzy polityczno-ekonomicznej, wspomaga wyrównywanie dysproporcji rozwojowych pomiędzy ośrodkami i krajami (Szewior, 2021a, s. 41–76).

5. EEA jako forum realizacji skoordynowanej polityki edukacyjnej UE

Celem polityki edukacyjnej Unii jest europeizacja (przestrzeni, struktur, kwalifikacji) oraz przyczynianie się do podniesienia poziomu konkurencyjności i odporności, zaś jej cechami są: subsydiarność i współdziałanie, budowanie zintegrowanej przestrzeni edukacyjnej bez barier w postaci otwartego rynku. Ambicją tak rozumianego procesu jest zapewnienie nieskrępowanego krążenia: idei, wiedzy naukowej oraz ludzi. Wspiera to oświatę państw członkowskich poprzez ustanowienie poziomów i zakresów merytorycznych ram dla kwalifikacji po uprzedniej standaryzacji poziomów i struktur nauczania, poprzez zdefiniowanie fundamentalnych kompetencji dla każdego pułapu (*Zalecenie...*).

Dla stworzenia przestrzeni bez barier w mobilności horyzontalnej i wertykalnej zawarto przed laty konsensus w uznawaniu świadectw i kwalifikacji nabywanych w państwach UE, między sektorami kształcenia (formalnym i pozaformalnym), a także okresów nauki w kraju i poza nim. Wyrazem kumulowania osiągnięć edukacyjnych są przecież powszechnie znane w środowisku akademickim: system ECTS, poświadczenia, uczelniane procedury potwierdzania na zewnątrz uzyskanych kwalifikacji. O ile aspekt silnie socjalny mają inicjatywy wymiany i wsparcia wybranych grup uczących się i środowisk (np. Romów), to walor społeczny – rozwijanie kwalifikacji w cyfryzacji czy ekologizacji. Kontekst zawodowy swych działań UE ujawnia ponadto wobec profesjonalizacji pracy nauczycieli, pracowników administracyjnych szkół i liderów edukacyjnych, szczególnie wówczas, gdy wiąże ten fakt z ich wypaleniem zawodowym, społeczną degradacją zawodu. Dwa ważne zadania polityki edukacyjnej UE odnajdują się we wspieraniu zmian społecznych poprzez transformację cyfrową i digitalną w przestrzeni społecznej i szkolnej, inkluzji poprzez wielokulturowość i wielojęzyczność, demokracji poprzez kształcenie obywatelskie/polityczne. Drugim z nich jest wiązanie edukacji z rynkiem pracy, aby wraz z badaniami naukowymi oddziaływać na innowacyjność i konkurencyjność UE (np. śledzenie losów zawodowych absolwentów, upracticznienie nauczania, uwzględnianie opinii wewnętrznych i zewnętrznych interesariuszy, kształcenie/studia dualne i ustawiczne (*Adult...*)).

6. EEA jako promotor nowych modeli nauczania i uczenia się

Europeizacja w i poprzez edukację wyraża się kształceniem ustawicznym i przedsiębiorczością. Te dwa społeczne roszczenia wprawdzie nie definiują treści kształcenia *ex cathedra*, ale stanowią o tym, czym edukacja ma być w życiu człowieka (Life Long Learning) oraz jakie ma być nastawienie stron względem uczenia (się). Ich wspólnym mianownikiem jest postawa świadomej i permanentnej aktywności, odpowiedzialności za siebie i otoczenie, za zasoby własne i ogółu. Nowe podejście oznacza uwspółnotowanie celów, kierunków rozwoju i nadzoru edukacyjnego. Także finalne korzyści powinny być szerzej odczuwalne dzięki transferowi wiedzy, komercjalizacji wyników badań naukowych czy inicjowaniu akademickiej przedsiębiorczości – start-upy, spin-offy (*Refelction...*). Ważną rolę na tym polu odgrywają instytucje edukacyjne, od których oczekuje się kształcenia zorientowanego na adaptowalność, na lepszą zatrudnialność absolwentów dzięki praktycznemu profilowaniu studiów, na integrację środowisk społecznych i biznesowych (*Vocational...*).

7. EEA jako wyraz europeizacji standardów edukacyjnych

Europeizacja jakościowych i ilościowych wytycznych edukacyjnych znajduje swoje odzwierciedlenie w kilku zakresach działania unijnych instytucji, a przede wszystkim w:

- definiowaniu ram i standardów;
- zarządzaniu i sprawowaniu kontroli;
- planach działania i programach finansowych;
- kreowaniu przestrzeni wiedzy i edukacyjno-społecznej.

Ten obszar EEA należy traktować jako jeden z najbardziej rozległych, ewoluował on bardzo długo i nie bez oporów, gdyż naruszał kompetencje państw narodowych w zakresie konstrukcji systemu edukacji i struktur kwalifikacji. Nie oszczędzano mu zarzutów o technicyzację i biurokratyzację, o sprowadzenie kształcenia (akademickiego) do nauki zawodu i świadczenia standaryzowanych usług. Źródłem tego środowiskowego rozczarowania były ramy kwalifikacji, zadekretowane opisy sylwetek absolwentów, skomplikowane typy i zależności pomiędzy rodzajami kwalifikacji (pełne, cząstkowe, rynkowe, uregulowane, akademickie). W tej wielopoziomowej łamigłówce należy też – nie bez odrobiny szczęścia – osadzić efekty uczenia się dedykowane kierunkom studiów czy przedmiotom. Działaniom tym towarzyszą praktyki i standardy ewaluacyjno-akredytacyjne, co ma dowodzić, że w tej nowej formule zarządzania publicznego uczelnie same sobie nie poradzą (?). Stąd wsparcie ze strony unijnych struktur (ENQA, EQAR, EQAF, ESG z 2015 r.) i narodowych agencji akredytacyjnych (w Polsce – Polskiej Komisji Akredytacyjnej). Także i w tym przypadku mamy do czynienia z uspołecznieniem praktyk projakościowych w murach szkół wyższych, wśród ewaluujących agencji czy zinstytucjonalizowanych interesariuszy (*European Network...; Standards...*)¹¹. Unia europeizuje środowisko akademickie poprzez mecha-

¹¹ European Network for Quality Assurance in Higher Education (ENQA); European Quality Assurance Register for Higher Education (EQAR); European Quality Assurance Forum (EQAF); Stan-

nizm wsparcia i ewaluacji projektów badawczych (NCN, NCBiR), projektów dydaktycznych (Erasmus+, POWER), funduszy europejskich (np. Infrastruktura, Klimat, Środowisko, Rozwój Cyfrowy FFRC). Promowanie badań naukowych i technologii dokonuje się w European Research Area za pośrednictwem jej dominujących inicjatyw (np. Horyzont Europa, MSCA, ERC, EIC, EIT)¹².

8. EEA jako przestrzeń europeizacji wyzwań i obszarów działania

Europeizacja ujmowana na poziomie wspólnotowym i państw narodowych obejmuje kilka obszarów, które koncentrują się na jakościowych inwestycjach w kształcenie i szkolenia. Podkreśla się wagę włączenia w środowisku szkolnym, równość szans i wyników, statusu w edukacji i nauce. Dostęp do kształcenia uwzględnia inicjatywy na rzecz języków i kluczowych kompetencji. Punktem wyjścia tychże poczynań jest przeświadczenie, że kraje członkowskie mają prawo do edukacji wysokiej jakości i włączającej, a jakość i inkluzywność edukacji są elementami realizacji wartości ogólnoludzkich, europejskich, demokratycznych. Stąd szereg przedsięwzięć pozwalających uczniom i dorosłym dotrzeć do instytucji edukacyjnej, zaistnieć w niej, poznać i wypromować UE, uzyskać certyfikat, działać w grupie na rzecz społeczności lokalnej i mieć poczucie równości (ścieżka do szkoły, wielojęzyczność, Jean Monnet, micro poświadczenia, European Solidarity Corps, EU Gender Equality Strategy 2020–2025) (*European Solidarity...*).

W zakresie poprawy jakości i równiejszego dostępu, UE skupia się na fachowości i podstawowych uzdolnieniach od fazy wczesnego dzieciństwa do dorosłości. Uważa się je za potrzebne dla: rozwoju, zatrudnienia, inkluzji, aktywnego społecznego zaangażowania, dopasowania do potrzeb społecznych i nowoczesnych instytucji. Rezultatem tychże działań jest przyjęcie w postaci dokumentu kluczowych kompetencji (2018 r.), rozwijanie partnerstw (np. Jobs Coalition), monitoringu (Skills Panorama), promocja zróżnicowania językowego i zarządzania wielokulturowością, np.: Europejskie Dni Języka, Europejska Karta języków regionalnych i mniejszościowych Rady Europy, Europejskie Stolice Kultury (*Decision...; Europejska karta...; Europejski Dzień...*).

Głównym celem inwestycji w kadre nauczycielską i kierowniczą szkół jest rewolucja zawodu nauczyciela/trenerów poprzez zapewnienie im możliwości kształcenia i rozwoju kompetencji wysokiej jakości (Erasmus+ Teacher Academies). W tej promocji zasadniczymi czynnikami są: dostęp do wiedzy, jej jakość oraz profesjonalne wsparcie kadry zawodowej.

Edukacja cyfrowa i digitalna urosły w UE do głównych lejtymotywów, stanowią odpowiedź na społeczne i ekonomiczne wyzwania otoczenia. Ich funkcje są analogiczne względem innych propozycji, gdyż chodzi o wysoką jakość, inkluzywność,

dards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area (ESG); Database of External Quality Assurance Results (DEQAR).

¹² Europejska Rada ds. Badań Naukowych (ERC); Działania Marii Skłodowskiej-Curie (MSCA); Wspólne Centrum Badawcze (JRC); Europejska Rada ds. Innowacji (EIC); Europejski Instytut Innowacji i Technologii (EIT).

użyteczność społeczną i edukacyjną. UE funkcjonuje poprzez plany działania, a one obejmują: mieszane nauczanie, włączenie w procesy transformacyjne, posiłkowanie się nowoczesnymi technologiami i AI. Szerszy krąg oddziaływania ma polegać na tym, by pożądanę u ludzi: ekologiczną wrażliwość i umiejętności cyfrowe włączyć do standardowej oferty dydaktycznej szkół, do ich dni powszechnych. Katalog poczynań UE jest bardzo obszerny, uwzględnia np. dokument „Cyfrowy kompas na 2030: europejska droga w cyfrowej dekadzie”, inicjatywę European Digital Education Hub (*Cyfrowa...; Deimann, 2021, s. 25–42.*). Z kolei na polu edukacji ekologicznej udało się rozwijać liczne pomysły, a przykładami niech będą: Education for Climate Coalition, European sustainability competence framework czy platforma European School Education. Wspólnym celem tych ostatnich jest stymulowanie uczenia się, aby było praktyczne i interdyscyplinarne, rozwijanie stosownych narzędzi i infrastruktury czy w końcu zasilanie finansowe programów badawczych i edukacyjnych, np. *Invest EU (Portal...)*.

Edukacja zawodowa i kształcenie ustawiczne uzupełniają EEA, ich przeznaczeniem uczyniono przygotowywanie ludzi do pracy i permanentnego rozwoju. Odnosząc się do różnych środowisk np. u nauczycieli mają służyć doskonaleniu podstawowych kompetencji. Cel UE jest dość ambitny, tzn. aby do 2025 r. przynajmniej 60% świeżych absolwentów kształcenia zawodowego doświadczyło rozwiązań typu „work-based-learning”. Także system VET bazuje na interesariuszach, co pozwala krzewić zróżnicowane inicjatywy (np. naukę przedsiębiorczości, centra szkoleniowe, prowadzenie działalności gospodarczej). Nauczanie zawodowe – Deklaracja z Osnabrück z 2020 r. (*Deklaracja...*) ma pozwolić na odbudowę i sprawiedliwe przejście do gospodarki cyfrowej i ekologicznej. Podnoszenie kwalifikacji zawodowych jest też głównym przesłaniem kształcenia ustawicznego. Unia uwzględnia potrzeby nie tylko rynku pracy, ale całościowy kontekst przemian cywilizacyjnych. Dlatego wdraża szeroki katalog nowych technik i narzędzi dydaktycznych osadzonych na rewolucji cyfrowej i technologicznej, a całość wspiera poprzez ramy instytucjonalne, prawo, pieniądze. Powstałe w międzyczasie ważne dokumenty¹³ zasilają unijne strategie odnoszące się do fundamentalnych zasad i praw czy do umiejętności, zrównoważonej konkurencyjności, sprawiedliwości i systemowej odporności.

9. EEA jako wyraz oddziaływania zewnętrznego UE

UE rozwija dwa priorytetowe obszary mające charakter wewnątrz- i pozaunijny. Pierwszym z nich jest budowanie sieci wiodących uniwersytetów w celu ich dalszego wzmocnienia, lepszego powiązania badawczo-dydaktycznego oraz wyrównywania potencjałów. Mowa oczywiście o uniwersytetach europejskich (*The European...*), a należy je traktować jako międzynarodowe partnerstwa uczelni, które mają być europejskimi uniwersytetami *przyszłości*. Projekt obejmuje wszystkie rodzaje instytucji szkolnictwa wyższego, przy czym trwała zintegrowana i międzydyscyplinarna współpraca ma być proinnowacyjnym czynnikiem społeczno-gospodarczym. Wśród

¹³ *Rezolucja Rady z 2011 r. w sprawie odnowionej...; Komunikat Komisji Europejskiej w sprawie utworzenia europejskiego...; Rezolucja Rady w sprawie strategicznych...*

licznych celów teje inicjatywy wymienia się: mobilność, strukturyzację organizacji badań, redukcję kosztów, elastyczność w prowadzeniu kształcenia i przenoszenie dobrych praktyk (*Uniwersytety...*)¹⁴.

Drugim wymiarem działalności UE – w szczególności za pośrednictwem ERA i EHEA – jest szerokie otwarcie na świat (*Open to the World*). Jest stałą i znaczącą prezencją UE w świecie nauki, biznesu oraz realizacją wpływu poprzez oddziaływanie na transnarodowe procesy społeczne, przyrodnicze, technologiczne. Poczynania te mają wzmacniać gospodarczo UE, czynić ją konkurencyjną i atrakcyjną w roli globalnego lidera. W ten sposób Unia opowiada się za multilateralizmem i nowym globalnym porządkiem. Efektywna współpraca międzynarodowa powinna też być wyrazem europejskiej dyplomacji publicznej, polityki zagranicznej i sąsiedztwa, rozwoju międzynarodowego i regionalnego, migracji i dialogu międzykulturowego. Aktywność Unii (*Policy...*) na tym polu ma kilka wymiarów, są nimi: Partnerstwo Wschodnie; EU – Southern Mediterranean cooperation; Western Balkans Platform on Education and Training; partnerstwo regionalne – Africa – EU Strategic Partnership (od 2017 r.) z zamiarem zaangażowania w zagadnienia: wzrostu, migracji, młodzieży, zatrudnienia. Oprócz powyższych form, UE może pochwalić się porozumieniami dwustronnymi, w tym z: Brazylią, Japonią, Indiami, Chinami, USA.

Od 2010 r. prowadzi się dwustronne dialogi polityczne, w ramach których Unia podkreśla wagę dostępu do edukacji, jako podstawowego prawa, a to jest istotne dla rozwoju osobowego, zawodowego i społecznego (od 2014 r. przyznano dostęp wszystkim krajom świata do programu Erasmus+). Priorytetem Unii jest to, by europejskie badania były szerzej dostępne, przydatne, jak również, aby kreować współpracę i dialog polityczny w ramach i poza Unią Europejską (*The EEA...; International...; What...*).

Zakończenie

Rozwój Europejskiego Obszaru Edukacji jest odpowiedzią Unii Europejskiej na przejawy globalizacji, kontynentalnej regionalizacji oraz europeizacji rozumianej jako zmiany o charakterze modernizacyjnym i instytucjonalnym. W tym ostatnim kontekście EEA jest traktowany jako rynek wewnętrzny, co więcej, rozwijając się analogicznie względem innych musi pozostawać spójnym i pełnić rolę subsydiarną. Poprzez takie uwspólnotowanie kształcenia, UE realizuje kluczowe dziś systemowe transformacje oraz rozliczne cele polityczne. Obszar ten jest także forum i narzędziem promocji wartości czy zewnętrznego oddziaływania zorientowanego na promocję europejskich i unijnych wartości oraz – w coraz większym stopniu – interesów ekonomicznych. Ogół tych cech, a także sama ścieżka rozwoju i podejścia do kształcenia/szkoleń – począwszy od zawodowego, a skończywszy na akademickim – dowodzą

¹⁴ Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji informuje o 32 sojuszach w postaci uniwersytetów europejskich, w które zaangażowane są polskie szkoły wyższe. Oczywiście mają one różny status i charakter, ale warto pamiętać o tym, że jeśli nawet uczelnie współtworzące sojusz zajmują zbliżoną pozycję w rankingach, to efekt oddziaływania poprzez międzynarodowe partnerstwa uczelni jest zdecydowanie szerszy (mobilność, projekty, programy kształcenia, praktyki, zespoły tworzenia wiedzy, infrastruktura badawcza). Dlatego można je uznać za przejaw europeizacji.

dojrzewania w Unii rozwiązań zorientowanych na kapitał intelektualny i społeczny krajów Europy, na spójność społeczno-gospodarczą, na racjonalizację działań w formule polityk publicznych i przekrojowego integrowania różnych sfer życia.

Wobec UE, szczególnie ze strony środowisk humanistycznych, słychać zarzuty powiązane z jej przemianami instytucjonalnymi i politycznymi. Sprowadzają się one do obiekcji o technokratyzm i technicyzację w zarządzaniu placówkami, *dekretowanie* ram funkcjonowania, upolitycznienie polegające na odgórnym wyznaczaniu celów i standardów nauczania czy wręcz (obywatelskiego) wychowania. Powyższym praktykom pomaga – w myśl krytyków – monopolizacja i centralizacja finansowania badań naukowych premiująca szczególnie silne ośrodki akademickie i regiony. Te procesy odnoszą się również do głównych obszarów badawczych definiowanych przez Unię Europejską, a następnie transformowanych na poziomy krajów i uniwersytetów (*Inicjatywa...*)¹⁵. Fakty te pozwalają przypuścić, iż funkcjonowanie europejskich szkół i uniwersytetów, jak i logika działania narodowych systemów edukacyjnych, niezależnie od zapisów traktatowych, w przyszłości będzie przebiegać pod dyktando celów i polityki europejskiej.

Author Contributions

Conceptualization (Konceptualizacja): Krzysztof Szewior

Data curation (Zestawienie danych): Krzysztof Szewior

Formal analysis (Analiza formalna): Krzysztof Szewior

Writing – original draft (Piśmiennictwo – oryginalny projekt): Krzysztof Szewior

Writing – review & editing (Piśmiennictwo – sprawdzenie i edytowanie): Krzysztof Szewior

Competing interests: The author have declared that no competing interests exist
(Sprzeczne interesy: Autor oświadczył, że nie istnieją żadne sprzeczne interesy)

Bibliografia

Academic Ranking of World Universities, <https://www.shanghairanking.com>, 7.10.2024.

Adult learning, <https://education.ec.europa.eu/education-levels/adult-learning>, 8.08.2024.

Budżet programu Horyzont Europa, <https://www.kpk.gov.pl/horyzont-europa/budzet>, 4.08.2024.

Côme T. (2022), *Between Actors of the Bologna Process and the European Union, the emergence of the European Higher Education and Research Area* „Caucasus Journal of Social Sciences”, https://www.researchgate.net/publication/378384912_Between_Actors_of_the_Bologna_Process_and_the_European_Union_the_emergence_of_the_European_Higher_Education_and_Research_Area, 27.05.2024.

Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions A Union of Equality: Gender

---

¹⁵ Priorytetowe obszary badawcze UW realizowane w ramach projektu Inicjatywa Doskonałości – Uczelnia Badawcza na lata 2020–2026: Badania dla Ziemi; U podstaw mikro i makro świata; Wyzwanie petabajtów; Przekraczanie granic humanistyki; W poszukiwaniu regionalnych rozwiązań dla globalnych wyzwań.

- Equality Strategy 2020–2025* (2020), Brussels, 5.3.2020 COM(2020) 152 final, <https://ec.europa.eu/newsroom/just/items/682425/en>, 14.3.2024.
- Cyfrowa dekada Europy: cele cyfrowe na 2030 r.*, https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age/europes-digital-decade-digital-targets-2030_pl, 25.01.2024.
- Decision no 445/2014/EU of the European Parliament and of the Council of 16 April 2014 establishing a Union action for the European Capitals of Culture for the years 2020 to 2033 and repealing Decision No 1622/2006/EC*, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014D0445&from=EN>, 2.02.2024.
- Deimann M. (2021), *Hochschulbildung und Digitalisierung – Entwicklungslinien und Trends für die 2020er-Jahre*, w: *Digitalisierung in Studium und Lehre gemeinsam gestalten Innovative Formate, Strategien und Netzwerke*, red.. Hochschulforum Digitalisierung Geschäftsstelle beim Stifterverband Berlin, Deutschland.
- Deklaracja z Osnabrück w sprawie kształcenia i szkolenia zawodowego jako czynnika odbudowy i sprawiedliwego przechodzenia na gospodarkę cyfrową i ekologiczną zatwierdzona dnia 30 listopada 2020 r.* (2021), Urząd Publikacji Unii Europejskiej, Luksemburg, 24.02.2024.
- Der neue Kosmos. Welt-Almanach & Atlas 2025* (2024), *Daten | Fakten | Karten*, Stuttgart.
- Ditzel B. (2023), *Wissenschaftsgeleitete Wirkungsreflexion – Ansätze der Qualitätsentwicklung für eine Hochschulbildung der Zukunft*, „Zeitschrift für Hochschulentwicklung”, Jg. 18 / Nr. 3 (Oktober).
- Dokumenty źródłowe Instytucji Wspólnot Europejskich w zakresie prawa socjalnego* (1999), wybór i opracowanie A. M. Świątkowski, H. Wierzbińska, Kraków.
- Education and Training Monitor*, <https://education.ec.europa.eu/about-eea/education-and-training-monitor>, 24.10.2024.
- Education and training*, <https://ec.europa.eu/eurostat/web/education-and-training>, 10.10.2024.
- Europa socjalna. Iluzja czy rzeczywistość?* (2011), red. nauk. W. Anioł, M. Duszczyk, P. W. Zawadzki, Warszawa.
- Europa und die Welt. Vernetzung weltweit*, <https://www.bmbf.de/bmbf/de>, 31.10.2024.
- European Association for Quality Assurance in Higher Education*, <https://www.enqa.eu>, 2.09.2024.
- European Higher Education Area*, <https://eha.info>, 1.10.2024.
- European Network for Quality Assurance in Higher Education*, <https://www.enqa.eu/about-enqa/>, 4.04.2024.
- European Research Area (ERA)*, <https://research-and-innovation.ec.europa.eu>, 1.12.2024.
- European Semester / Country analysis*, <https://education.ec.europa.eu/about-eea/european-semester>, 24.10.2024.
- European Solidarity Corps. The power of together*, https://youth.europa.eu/solidarity_en, 2.03.2024.
- European Strategy Forum on Research Infrastructures (ESFRI)*, <https://research-and-innovation.ec.europa.eu>, 2.09.2024.
- Europejska karta języków regionalnych lub mniejszościowych*, <https://www.gov.pl/web/mniejszosci-narodowe-i-etniczne/europejska-karta-jezykow-regionalnych-lub-mniejszosciowych>, 4.03.2024.
- Europejski Dzień Języków – świętuj razem z nami!*, <https://edl.ecml.at/Home/tabid/1455/language/pl-PL/Default.aspx>, 23.3.2024.
- Europejski filar praw socjalnych*, <https://eur-lex.europa.eu>, 3.05.2024.
- Grosse T. G. (2011), *Europeizacja jako mechanizm władzy: przykład funkcjonowania strefy euro*, <https://www.ur.edu.pl/files/ur/import/Zeszyty/zeszyt-19/01.pdf>, 4.07.2024.
- Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland* (1949) <https://www.gesetze-im-internet.de/gg/BJNR000010949.html>, 25.10.2024.

- Hochberg J., Wild R., Bastiaens T. J. (2019), *Hochschulen der Zukunft. Anforderungen der Digitalisierung an Hochschulen, hochschulstrategische Prozesse und Hochschulbildungspolitik*, Münsterscher Verlag für Wissenschaft, Hagen.
- Horizon Europa*, <https://commission.europa.eu>, 5.05.2024.
- Horyzont Europa*, Krajowy Punkt Kontaktowy Programów Badawczych UE, <https://www.kpk.gov.pl/horyzont-europa>, 12.07.2024.
- Inicjatywa Doskonałości – Uczelnia Badawcza*, <https://www.uw.edu.pl/badania/idub>, 8.09.2024.
- International Cooperation*, <https://era.gv.at/era/international-cooperation>, 6.05.2024.
- Internationale Forschungs- und Innovationszusammenarbeit*, <https://www.sbf.admin.ch>, 24.09.2024.
- Kanniainen J.-P., Pekkola E. (2023), *Between harmonization and unification in the European higher education area: scenarios for the European university initiative, Tertiary Education and Management*, s. 1–14, <https://doi.org/10.1007/s11233-023-09131-0>, 17.04.2024.
- Key figures on Europe. 2023 Edition* (2023), Luxembourg Key figures on Europe – 2023 edition – Eurostat, 11.10.2024.
- Key figures on Europe – 2024 edition* (2024), <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-key-figures/w/KS-EI-24-001>, 21.10.2024.
- Komunikat Komisji dla Rady, Parlamentu Europejskiego oraz Komitetu Ekonomiczno-Społecznego z dnia 12 kwietnia 2005 r. – Przyspieszenie postępów w realizacji milenijnych celów rozwoju – Wkład Unii Europejskiej*, KOM(2005) 132 wersja ostateczna – nieopublikowany w Dzienniku Urzędowym, <https://eur-lex.europa.eu>, 5.06.2024.
- Komunikat Komisji Europejskiej w sprawie utworzenia europejskiego obszaru edukacji do 2025 r., z 2020 r.*, Komisja Europejska, Bruksela, dnia 30.9.2020 r. COM(2020) 625 final, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0625>, 14.07.2023.
- NextGenerationEU*, <https://next-generation-eu.europa.eu>, 5.08.2024.
- Plan odbudowy dla Europy*, https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/recovery-plan-europe_pl, 4.04.2024.
- Policy dialogue with specific regions and countries around the world*, <https://education.ec.europa.eu/focus-topics/eea-in-the-world/policy-dialogue>, 22.03.2024.
- Portal InvestEU*, <https://ec.europa.eu/investeuportal/desktop/pl/index.htm>, 13.03.2024.
- GII 2024 results*, <https://www.wipo.int/web-publications/global-innovation-index-2024/en/gii-2024-results.html>, 5.11.2024.
- Recovery and Resilience Scoreboard – Thematic analysis Culture and Creative Industries*, European Commission, July 2024, https://ec.europa.eu/economy_finance/recovery-and-resilience-scoreboard/assets/thematic_analysis/scoreboard_thematic_analysis_culture.pdf, 29.10.2024.
- Refelction Paper TOWARDS A SUSTAINABLE EUROPE BY 2030* (2019), European Commission COM(2019)22 of 30 January 2019, European Union, <https://commission.europa.eu>, 24.09.2024.
- Rezolucja Rady z 2011 r. w sprawie odnowionej europejskiej agendy w zakresie uczenia się dorosłych*, Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej 20.12.2011, C 372/01, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/ALL/?uri=CELEX%3A32011G1220%2801%29>, 3.09.2024.
- Rezolucja Rady w sprawie strategicznych ram europejskiej współpracy w dziedzinie kształcenia i szkolenia na lata 2021–2030*, Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej 26.2.2021 C 66/1, [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021G0226\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021G0226(01)), 23.07.2022.
- Robbins R. H. (2012), *Globalne problemy a kultura kapitalizmu*, Wydawnictwo Pro Publico, Poznań.
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/695 z dnia 28 kwietnia 2021 r. ustanawiające program ramowy w zakresie badań naukowych i innowacji „Horyzont Europa”*

- oraz zasady uczestnictwa i upowszechniania obowiązujące w tym programie oraz uchylające rozporządzenia (UE) nr 1290/2013 i (UE) nr 1291/2013 (Tekst mający znaczenie dla EOG), Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej, 12.5.2021, L 170/1.
- Rudnicki B. (2015), *Tożsamość europejska – między teorią a polityką integracji*, w: *Integracja europejska. Główne obszary badawcze*, red. nauk. K. A. Wojtaszczyk, J. Tymanowski, P. Stawarz, Warszawa.
- Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area (ESG)* (2015), Brussels, https://www.enqa.eu/wp-content/uploads/2015/11/ESG_2015.pdf, 23.05.2024.
- Strategia lizbońska P6_TA(2008)0057 Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 20 lutego 2008 r. w sprawie wkładu w debatę dotyczącą strategii lizbońskiej na wiosennym szczycie Rady Europejskiej w 2008 r.* (2009/C 184 E/06), <https://eur-lex.europa.eu>, 24.11.2024.
- Strategic Agenda 2024–2029*, <https://era.gv.at>, 14.11.2024.
- Strategic Framework*, <https://education.ec.europa.eu/about-eea/strategic-framework>, 24.10.2024.
- Szewior K. (2015), *Europejski Obszar Szkolnictwa Wyższego – mini rynek Unii Europejskiej w dobie zmian modelu integracji*, w: *Integracja europejska. Główne obszary badawcze*, red. nauk. K. A. Wojtaszczyk, J. Tymanowski, P. Stawarz, Warszawa.
- Szewior K. (2019), *Dimensions of social diversity in Europe*, „Przegląd Strategiczny”, Rok IX, nr 12, Wydawnictwo Naukowe WNPiD UAM.
- Szewior K. (2021a), *Uniwersytet (w) sieci. Studia przypadków*, Warszawa.
- Szewior K. (2021b), *Values and aims of the leading universities of the German-speaking countries*, „Przegląd Europejski”, 2021(3), Warszawa.
- Szewior K. (2022), *Polityka edukacyjna Unii Europejskiej. Zarys problemu*, „Zarządzanie Publiczne”, 1–2(59), www.ejournals.eu/Zarządzanie-Publiczne, 10.05.2024.
- The EEA in the world – initiatives*, <https://education.ec.europa.eu/focus-topics/eea-in-the-world/about-the-eea-in-the-world>, 15.04.2024.
- The European Universities alliances in action*, <https://education.ec.europa.eu/pl/education-levels/higher-education/european-universities-initiative/about?>, 12.03.2024.
- Umowa UE-Mercosur gotowa*, Komisja Europejska, <https://poland.representation.ec.europa.eu>, 3.11.2024.
- Uniwersytety Europejskie*, <https://erasmusplus.org.pl/universytety-europejskie>, 8.12.2024.
- Vocational education and training*, <https://education.ec.europa.eu/education-levels/vocational-education-and-training>, 7.04.2024.
- Wassmer Ch., Probst C., Sommer K., Wilhelm E. (2023), *Hochschulbildung der Zukunft – Ein Resultat von Ausdifferenzierungsprozessen*, „Zeitschrift für Hochschulentwicklung”, 18(3), October.
- What is the EU doing to promote European education globally?*, <https://education.ec.europa.eu/focus-topics/eea-in-the-world>, 9.09.2024.
- Working groups of the EEA strategic framework*, <https://education.ec.europa.eu/about-eea/working-groups>, 24.10.2024.
- Zalecenie Rady z dnia 22 maja 2017 r. w sprawie europejskich ram kwalifikacji dla uczenia się przez całe życie i uchylające zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 kwietnia 2008 r. w sprawie ustanowienia europejskich ram kwalifikacji dla uczenia się przez całe życie* (2017/C 189/03), Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej, 15.6.2017, 30.09.2024.
- Zybała A. (2018), *Wybrane mechanizmy europeizacji polityki publicznej – wstępna dekonstrukcja*, „Studia z Polityki Publicznej”, nr 4(20), <https://econjournals.sgh.waw.pl/KSzPP/article/view/1079>, 5.08.2023.

Streszczenie

Publikacja jest poświęcona Europejskiemu Obszarowi Edukacji, skupia się na społecznych źródłach jego powstania, na płaszczyznach działania, prezentuje różne perspektywy analizy. EEA jest traktowany jako jeden z rynków UE, jego (u)tworzenie jest dopełnieniem procesów integracyjnych i społecznych. UE poprzez EEA i własną politykę edukacyjną realizuje cele społeczno-polityczne i edukacyjne. W ramach celów edukacyjnych skupia się na standaryzacji, jakości kształcenia, zasobach ludzkich. Cele społeczno-polityczne odnoszą się do inkluzji społecznej, promocji postaw obywatelskich, wsparcia rynku pracy, modernizacji. Przyszły rozwój EEA będzie powiązany z ewolucją UE, a pogłębienie procesów integracji będzie zwiększać rolę instytucji unijnych w wyznaczaniu celów edukacyjnych i budowaniu struktur transnarodowych. Zastosowano metodę badawczą właściwą dla nauk politologicznych, w szczególności wykorzystano dane statystyczne, dokumenty oraz raporty instytucji unijnych.

Słowa kluczowe: Europejski Obszar Edukacji, polityka edukacyjna UE, edukacja i szkolenia w UE

European Education Area – Premises of Its Creation and Context of Functioning

Summary

The publication is devoted to the European Education Area, focuses on the social sources of its creation, on the levels of action, and presents different perspectives of analysis. The EEA is treated as one of the EU's markets, its (u)creation is a complement to integration and social processes. Through the EEA and its own education policy, the EU pursues socio-political as well as educational goals. The educational objectives focus on standardisation processes, quality of education, human resources. The socio-political objectives relate to social inclusion, promotion of citizenship, labour market support, transformation processes. The future development of the EEA will be linked to the evolution of the EU, and the deepening of integration processes will increase the role of EU institutions in setting educational goals and building transnational structures. The research method appropriate for political science was used, in particular statistical data, documents and reports of EU institutions.

Key words: European Education Area, EU education policy, education and training in the EU

